

rum esse posse: 1.º quia hocce systema, ut vidimus, viam sternit pantheismo, a quo divina revelatio potissimum abhorret: 2.º quia si revelationis verba et sententiam amplectimur, inficiandum nobis est, Deum posse intuitione cognosci ab homine, dum mortalem vitam agit: 3.º quia ex eadem revelatione habemus, nos finitas rerum naturas non in earum creatione, vel in Deo, intueri aut cognoscere, sed potius Deum et creationem, ex creaturis et per creaturas agnoscere. *Invisibilia, namque, Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque virtus ejus et divinitas.*

SCHOLIUM.

Ex hucusque disputatis facile perspicies, ontologicum systema intuitionis divinæ, tres gradus, vel phases obtinere, non secus ac supra adnotavimus circa systema ontologicum idearum innatarum. Atque Mallebranche, Gioberti, et Schelling, tres illas manifestationes seu evolutiones systematis intuitionis divinæ exprimunt, ad quos proinde revocare licet reliquos philosophos, qui ad præfatum systema magis, vel minus accedunt, inter quos connumerandus Plotinus cum universa schola neoplatonica, Jordanus Bruno, ac omnes ferme pantheismi propugnatores. (1)

ARTICULUS TERTIUS.

De schola psychologica.

Scholam psychologicam, eam nunc dico, quæ asserit ideas omnes integramque hominis cognitionem, ex subjecto ipso cogitante profluere. Quæ res, si cui, maxime Fichte congruit, cujus theoria ideologica ad sequentia breviter revocari potest.

1.º Initium, fundamentum, ac ultima perfectio scientiæ

(1) Circa integrum articulum consule *Estudios etc.*, lib. 4.º, cap. 6.º, 7.º et 8.º et lib. 5.º passim.

et cognitionis humanæ, in *ego* quærendum ac constituendum est.

2.º Sed *ego* dupliciter potest considerari: 1.º prout includit et exprimit manifestationem singularem ac determinatam conscientiæ, quod constituit et dicitur *ego empiricum*: 2.º quatenus ab omni elemento tam subjectivo quam objectivo abstrahitur ac separatur, ac proinde resultat pura cogitatio, nullum subjectum, nec objectum exprimens: atque hac ratione constituitur *ego purum*.

3.º *Ego purum* libera ac infinita activitate præditum existit, ex qua emergit cognitio mundi, Dei ac ipsius animæ, immo et realitas quæ eisdem congruit; etenim hujusmodi omnia, existentiam accipiunt seu *ponuntur*, quatenus cognoscuntur per *ego*.

4.º Itaque, dum *ego purum*, seipsum cognoscit, vel considerat tanquam subjectum cogitationis, seipsum *ponit*, id est, existentiam accipit anima cogitans, et constituitur *ego empiricum*. Dum idem *ego purum*, se cognoscit ac *ponit* tanquam a subjecto cogitante distinctum, efformat existentiam mundi, qui quoad rem, nihil est aliud quam ipsum *ego*, quatenus seipsum percipit tanquam *non ego*.

5.º Omnis ergo realitas, sive mundi, sive ipsius animæ, sive Dei, est realitas pure phænomenalis; anima enim, mundus, et Deus, nihil sunt aliud quam *ego purum* diversimode consideratum, nullaque res habet aliam realitatem, quam quæ ipsi potest tribui per cogitationem.

THESIS.

Theoria ideologia Fichte absurdis et impietatibus scatet.

Prob. 1.º Hæc theoria, tota innititur, hypothese cogitationis puræ, id est, cogitationis existentis absque subjecto cogitante, et absque objecto cogitato. Quod quam sit absurdum, nemo est qui non videat; cogitatio namque, nec concipi quidem potest ut realis, nisi simul existat *aliquis qui cogitet*, et *aliquid quod cogitetur*.

2.º Supponit cogitationem seu cognitionem hominis esse causam efficientem seu producentem res cognitatas, idque ipsa cognitione, quod solius Dei proprium est; proinde, divini-

tatem homini non minori absurditate quam impietate tribuit.

3.º Cum, juxta hocce systema, anima *ponatur* et existat per cogitationem, sequitur cogitationem existere ante animam quæ cogitat. Similiter, in eo systemate, Deus non solum *ponitur* vel accipit existentiam incipiendo esse, quod impium est et insanum, sed præterea existit per cogitationem, qua *ego* seipsum percipit tanquam causam omnis cogitationis; ac proinde Deus, nihil est aliud quam modificatio quædam seu modus essendi *æ* *ego*; quod profecto absurditatem ac impietatem auget.

4.º Denique, Fichte pugnantia loquitur, et sibi contradicit in suo systemate, quod pantheismum simul ac nihilismum continet. Pantheismum quidem, quia anima, mundus, et Deus ipse, phænomenalem tantum realitatem habent, si quam habent; nam unum idemque sunt cum *ego puro*. Nihilismum vero, quia cum ego purum, cum quo identificantur anima, mundus et Deus, constituatur per cogitationem puram ab omni subjecto et objecto præcisam, quæ mera est mentis abstractio, cui nihil respondet in rerum natura, sequitur *æ* *ego purum*, nullam realitatem veram et substantialem involvère; ac proinde nihil revera existere, sed omnia quæ cogitamus, vel cognoscimus, ipsamque *cogitationem puram*, in somnio quodam posita esse. Quod ipsemet Fichte concedere non veretur, dum scribit: «Me circum realitas inconditum somnium conversa est... Et sane, hujusmodi somnium, intuitio est et cogitatio.»

ARTICULUS QUARTUS.

De aliis systematibus ideologicis.

Quoniam existunt ideologica quædam systemata, quæ ad nullam ex perpensis scholis strito jure pertinent, sed aliquid ex omnibus mutuantur, ea breviter hic expendere libet, priusquam veram idearum originem exponamus.

A) Inter hæc systemata primum locum vindicamus ei quod *repræsentationis sensibilis* nuncupari potest, quodque hisce summam continetur.

1.º Intellectus hominis, ex ipsa sua natura, est facultas

quædam vim obtinens ad percipienda objecta, vel insensibilia et pure intelligibilia, vel sensibilia ad instar insensibilium.

2.º Hæc autem facultas ad actum secundum non reducitur, vel actu non operatur, nisi objecto applicetur; nihil etenim mente intelligitur, nisi objectum percipiendum aliqua ratione intellectui præsens fiat.

3.º Ast ad præsentiam istam seu unionem intelligibilem objecti cum intellectu, sufficit præsentia objecti in sensu et per sensum, sive id fiat quatenus ipsa sensatio objectum reddit præsens intellectui, ut quidam volunt; sive quatenus intellectus objectum contuetur et percipit in imagine sive specie sensibili in imaginatione contenta, ut docent alii. (1)

Hanc theoriam ideologicam, quam Balmes, Liberatore cum aliis recentioribus amplectuntur et tuentur, in scenam litterariam omnium primus fortasse induxit Gassendi, hæc inter alia scribens: «Quo momento, phantasia perculsa speciem expressam elicit, imaginemve seu similitudinem rei, quæ in sensum incurrerit..., eodem momento, intellectus ob intimam sui præsentiam cohæsiõnemque cum phantasia, rem eandem contuetur.» Cæterum, hæc theoria, si tertiam assertionem excipias, apprime congruit, quoad reliqua omnia, cum ea quam postea exponemus. Interim sit,

THESIS.

Systema repræsentationis sensibilis rejiciendum est quoad eam partem, qua asserit intellectum, suum objectum percipere immediate in sensu, vel repræsentatione sensibili.

Prob. Nihil actu per intellectum percipi potest, nisi quatenus est actu intelligibile; prius est enim, saltem natura, esse intelligibile quam intelligi, sicut prius est corpus esse visibile quam quod actu videatur: atqui res prout existunt

(1) Etenim, Liberatore, qui prius species sensibiles rejicere videtur, easdem in posterioribus editionibus, aliquo sensu admittit. At species impressas vel intelligibiles, ab intellectu agente elaboratas, rejicit.

in sensu, vel prout in sensatione continentur et repræsentantur, intelligibiles actu non sunt: ergo. Maj. ex se patet. Prob. min. Fatentibus omnibus philosophis, sicut intelligibilitas primaria, remota et fundamentalis, constituitur per realitatem; nam in tantum res intelligi potest in quantum aliquid reale est, ita intelligibilitas proxima et immediata rei, constituitur per universalitatem; objectum namque intellectus est universale: sed res, prout in sensu vel sensatione continentur et repræsentantur, universalitate privantur; quinimmo, apud omnes, quidquid sensu percipitur et repræsentatur semper est singulare: ergo res, prout sensu continentur et repræsentantur, intelligibilitate actuali non gaudent. Ergo prout sensu continentur et repræsentantur, immediate attingi et percipi actu nequeunt per intellectum. Ergo, si non tempore, at saltem naturæ ordine, actualis perceptio seu cognitio intelligibilis objecti, sensu vel imaginatione contenti et repræsentati, necessario exigit ac præsupponit aliquam causam, cujuscumque tandem naturæ ea sit, quæ rem sensatione, vel imaginatione contentam et repræsentatam, singularitate exuat et universalem reddat.

B) Ad intermedia systemata, revocamus etiam theoriam idealogicam Kant, cujus doctrina, quamvis postremo in scepticismum et idealismum desinat, commune aliquid habet cum schola empirica, cum ontologica, ac etiam cum theoriam D. Thomæ. Atque ab hoc incipiendo:

a) Kant cum D. Thoma congruit: 1.º quatenus ordinem sensibilem ab ordine intelligibili, facultatem sentiendi a facultate intelligendi prorsus distinguit: 2.º quatenus conceptus seu notiones rerum activitati intellectus tribuit, si hoc ita accipiatur, quod notio quam de objecto efformat intellectus intelligendo, cujus ope intra mentem continetur et repræsentatur objectum cognitum, realiter distinguatur ab ipso objecto cognito: verbo: quod *idea expressa*, quæ est quasi terminus internus intellectionis, distinguatur ab ipso objecto cognito: 3.º quatenus docet, conceptus esse quasi elementa judicii formati, actualis, expliciti: 4.º quatenus statuit, sensibilitatem, materiam ministrare cognitioni intellectus puri, quamvis non eodem sensu ac D. Thomas id accipiat vel explicet.

Attamen, ea in quibus a D. Thoma recedit, numero plu-

ra ac graviora sunt, ut utriusque theoriam inspicienti planum fiet.

b) Ad scholam ontologicam accedit, dum docet, formas spatii, temporis, quantitatis, qualitatis, etc. tanquam formas *a priori*, sive sensibilitatis, sive intellectus, habendas esse. Id namque, quid aliud est in rei veritate, nisi adstruere, ipsarum præexistentiam in mente, ac proinde ideas innatas?

c) Cum schola empirica illud habet commune: 1.º quod supponat, quamcumque hominis cognitionem, a sensibus, quoad materiam, proficisci: 2.º quod statuatur realitatem objectivam rerum pure spiritualium et insensibilium, ut est Deus, certo a nobis cognosci non posse. Quin etiam longius quam sensistæ progreditur, dum docet non scire per certitudinem non posse, subjectum in nobis cogitans, esse veram substantiam et non phænomenon.

C) Cousin systema quoque, ex una parte cum schola psychologica congruit, ex alia vero, cum ontologica. Siquidem

1.º Docet hominem in propria conscientia, seu in *eo ego*, continere et detegere tres fundamentales ideas, ex quibus reliquæ omnes promanant, finitum, nempe, infinitum, ac inter utrumque relationem seu nexum.

2.º Duplex, apud ipsum, existit manifestatio activitatis intellectualis: una *spontanea*, altera *reflexa*: atque per spontaneam, tria illa cognitionis humanæ elementa contuetur seu percipit confuse, quæ postea per reflexionem distinctius ac clarius agnoscit. Quæ doctrinæ, affinitatem habet ex hac parte, cum systemate Gioberti.

3.º Ratio humana, ipsa est ratio divina singulis hominibus sese manifestans; et homo, veritates absolutas et necessarias in illa Ratione impersonali et universali, quæ sese omnibus hominibus communicat, sed quæ nulli est propria, perspicit (1). Ubi vides, hanc doctrinam, partim cum pantheismo, partim cum theoriam mallebranchiana convenire.

(1) Cæterum, hæc habentur tanquam præcipua et magis sibi constantia capita theoriam cousinianæ. Siquidem, ut merito edixit Balmes, in scriptis operibus hujus philosophi, quidquid volueris, invenies. Invenies pantheismam et ejus reprobationem: invenies